

РЕКРЕАЦІЙНА ГЕОГРАФІЯ І ТУРИЗМ

УДК 379.85

Віталій КОЗОВИЙ, Іван ВОЛОШИН

НОСТАЛЬГІЙНИЙ ТУРИЗМ, ЙОГО ТРАКТУВАННЯ ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ

У статті висвітлено причини масових переселень українців з рідних етнічних земель, які дали можливість розвитку ностальгійного туризму. Розглянуто трактування визначення різних авторів терміну «ностальгійний туризм», а також висвітлено зміст типів ностальгії. Крім того, в статті висвітлені причини такого виду туризму на прикладі Угоди про евакуацію українського населення з території Польщі до УРСР (1944-1946 рр.). Часто вчені поняття «ностальгійний туризм» вживають як синонім «етнічного», однак мета подорожі у них різна. Учасниками такого роду туризму є люди, які знаходяться у певному зв'язку та сімейним відвідуванням етнічних земель. В рамках статті висвітлені різні типи ностальгії такі як: слов'янська, Київсько-Руська, Запорозько-козацька, Гетьманська, Першої світової війни, Січових стрільців, Другої світової війни, Української повстанської армії (УПА), Української державності (УНР, ЗУНР, незалежна Україна), Українсько-антитерористична (АТО).

Ключові слова: ностальгійний туризм, етнічний туризм, сентиментальний туризм, переселення

Постановка проблеми. Як і будь-який вид туризм, ностальгійний (сентиментальний) є важливою його складовою, адже він сприяє збільшенню туристичного потоку, особливо туристів сусідніх держав, в даному випадку для України: з Польщі, Румунії, Білорусії. Це пояснюється наявністю багатої культурної спадщини та надбанням за великий історичний період існування України, а також під владою різних держав (Польщі, Росії). Тепер Україна являє собою самостійну та могутню державу з неймовірною кількістю історичних, культурних та інших пам'яток, які сприяють розвитку ностальгійного (сентиментального) туризму. Даний вид туризму не є новим, але відносно недавно науковці та туристи почали приділяти йому дедалі більше уваги.

Аналіз останніх джерел та публікацій. Поняття ностальгійного туризму досліджували такі науковці: Р. М. Лозинський, Н.А. Малова, О.І. Вуйцик, Ф.Ф. Шандор, П.Р. Пуцентейло, Н.Є. Томчевска-Попович. Однак питання зародження та удосконалення даного виду туризму потребують подальшого дослідження.

Мета даної статті полягає в тому, щоб проаналізувати та виокремити поняття ностальгійного туризму, умови його виникнення, а також виділити типи ностальгійного туризму.

Виклад основного матеріалу. Серед численних термінів, які описують причини туристичних подорожей, поняття «ностальгійний туризм» було запропоновано відносно недавно. Даний вид туризму зумовлює туристів ознайомитись зі своїм минулим (етнічними землями, родичами).

Ностальгійний туризм розвивається найбільше у країнах, у яких відбувались масові міграції у певний історичний період.

Даний вид туризму не новий, однак чіткого тлумачення набув на протязі останніх кількох десятиліть.

Часто науковці поняття «ностальгійний туризм» вживають як синонім «етнічного туризму», однак мета подорожей у них різна. Причина того, що етнічний туризм часто розглядають як ностальгійний, пов'язаний з зацікавленістю звичаями та культурою певної етнічної групи територій (нації) і хочуть дізнатися про ті народи, з якими в них є хоча б які-небудь генетичні зв'язки або з пізнавальними мотивами. Учасниками ностальгійної подорожі є безпосередньо люди, які перебувають у певному зв'язку та спорідненістю з місцем відвідування [1].

Шандор Ф. Ф. (2011) у праці «Сучасні різновиди туризму» подає наступне трактування: «Ностальгійний туризм – різновид туризму, який здійснюється туристами на місце свого історичного проживання, з метою дізнатись більше про своє коріння або вивчити історію»[13].

Пуцентейло П. Р. (2007) у роботі «Економіка і організація туристично-готельного підприємництва» визначає ностальгійний туризм як вид туризму, заснований на потребі людей у відвідуванні родичів, місць народження і проживання близьких. Цей вид туризму посідає важливе місце в міжнародному туристичному обміні [12].

Малова Н. А. (2009) у праці «Туризм и культурное наследие» вважає терміни «ностальгійний туризм» та «етнічний туризм» синонімами, стверджуючи, що – це вид відпочинку, під час якого туристи вивчають визначену етнічну групу населення, її життя, особливості культури, побуту тощо[10]. На нашу думку, етнічний туризм ми відносимо до пізнавального, хоча елементи ностальгії присутні.

Кіптенко В. К. (2010) у праці «Менеджмент туризму» визначає ностальгійний туризм як форму організації поїздок людей, пов'язаних родинними стосунками і в його межах виокремлює родинний туризм, мотивуючи це тим, що з часом родинні зв'язки слабшають і метою подорожі стає не відвідування родичів чи місця народження, а ознайомлення з батьківщиною предків. Це змінює характер мандрівки, зокрема зростає попит на розміщення в готелях, а не у родичів, змінюються вимоги до програми перебування [6].

Кирилюк Л. М. (2008) у роботі «Нові (нетрадиційні) види туризму України» відносить ностальгійний туризм до нетрадиційних та, водночас, перспективних видів туризму як його підвид виокремлює етнічний туризм [7].

Вуйцик О. І. (2009) у роботах «Розвиток сентиментального (ностальгійного) туризму в Україні», аналізуючи розвиток ностальгійного туризму вживає паралельно терміни «сентиментальний» та «ностальгійний туризм». Це вид туризму, учасники якого мають сентименти щодо певної події, життєвих випадків і бажають повернутися у ці місця; люди, які відчувають ностальгію за епохою, що минула, державою, якої вже нема (потребують подорожей у місця, де збереглися атрибути того часу: предмети вжитку, традиції тощо). Люди, які мають сентименти щодо певної події, життєвих випадків, довго утримують у пам'яті теплі спогади і бажають повернутися до місць незабутнього відпочинку, приємних зустрічей тощо.

Ностальгійний туризм – це відвідання історичної батьківщини, місць, звідки походять предки або місць, звідки турист колись емігрував. Залежно від мети подорожі можна виділити щонайменше три види ностальгійного туризму: поїздки для побачення з рідними; відвідування місць, із якими пов'язані важливі події в особистому житті людини, відвідання місць, із якими пов'язана історія етнічної спільноти до якої відносить себе людина, або важливі моменти життя родини, предків. Дуже часто ці види поєднуються та переплітаються, оскільки для людини, що подолала відстань у декілька тисяч кілометрів важливо не лише побачити рідних, але й пережити особисто естетичне і духовне збагачення від пам'яток історії, культури, архітектури свого народу [2].

У ст. 4 Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про туризм» від 18 листопада 2003: «Ностальгійний туризм – різновид туризму, який здійснюється туристами на місця свого історичного проживання»[4].

Пархоменко Т. С. (2008) у роботі «Антропологія туризму» досліджуючи антропологію туризму, виокремлює ностальгійний туризм як вид туризму, що спонукається духовними потребами. На відміну від етнічного, ностальгійний туризм індивідуальний, камерний, це не пошуки національної ідентичності, відтворення власного життєвого шляху, намагання подолати незворотність часу просторовим поверненням [11].

Джеймісон В., Гетц Д. (2010) вживають еквівалент даного поняття: «сентиментальний туризм», «етнічний туризм», «корінний туризм», за якого туристи в ході відпочинку повертаються до місць народження своїх або предків, у якій беруть безпосередню участь корінні етнічні групи з метою дослідження або споглядання атрактивних ознак власної культури, від якої вони відійшли з огляду на ті або інші обставини [14].

Лозинський Р. М. (2005) трактує так: «Ностальгійний туризм – це відвідання історичної батьківщини, місць, звідки походять предки або місць, звідки турист колись емігрував» [9].

Ностальгійний туризм тісно переплітається з такими процесами як: міграції, діаспора, примусові чи/та добровільні переселення. Яскравим прикладом масових переселень здійснювались по закінченню Другої світової війни наприкінці 1944 р. Дані переселення були обумовленні *Угодою про евакуацію українського населення з території Польщі до УРСР і польських громадян з території УРСР до Польщі*, на базі виселення українців з ПНР до УРСР (1944-1946 рр.). Згідно договору, українців виселяли з різних повітів Польщі (Ярославського, Більського, Замостського та ін.). Масові переселення відбувались до операції «Вісла», яка відбувалась у 1947 р. Саме переселення такого характеру задають початок ностальгійного (сентиментального) туризму.

Нами запропоновано класифікаційні ознаки різних типів ностальгії враховуючи різні типи української державності та військові події.

Класифікація ностальгійних понять, які запропоновані для використання у туристичній діяльності

№	Тип ностальгійного туризму	Роки	Ностальгійні об'єкти
1.	Стародавня (слов'янська)	I-IX ст.	Міфи, легенди, літописи, фото та кінодокументи, музейні експонати
2.	Київсько-Руська	VIII-XIII ст.	Пам'ятки архітектури (собори, монастирі)
3.	Запорозько-козацька	XV-XVII ст.	Музеї, пам'ятки архітектури, фортифікаційні споруди
4.	Гетьманська	1649-1783 рр.	Пам'ятки архітектури, столиці, фортифікаційні споруди
5.	Першої світової війни	1914-1918 рр.	Музеї, поховання, поля битв, фортифікаційні споруди
6.	Стрілецько-Січова	1917-1919 рр.	Нагороди УСС, однойменні вулиці, поховання, сакральні об'єкти
7.	Другої світової війни	1939-1945 рр.	Музеї, поховання, поля битв, фортифікаційні споруди
8.	Українсько-повстанська (УПА)	1942-1953 рр.	Музеї, архітектурні пам'ятки, історичні поховання, місця боїв, кривки
9.	Українсько-державницька (УНР, ЗУНР, незалежна Україна)	1917-1991 рр.	Пам'ятки борцям за волю, прапори, герби, місця бойових дій, поховання
10.	Українсько-антитерористична (АТО)	2014	Місця битв, нагороди, поховання, меморіальні знаки

Складена таблиця класифікації ностальгійних понять для використання у туристичній діяльності. У ній подано класифікаційні ознаки типів ностальгії, роки та об'єкти конкретного періоду. Дана таблиця відображає наявність багатого історичного минулого України (місця боїв, визначні події, збережені пам'ятки). Історичні події

різного характеру підпадають під різного роду ностальгію, саме вона подана у таблиці 1.

Нижче подано інформацію про кількісний склад примусово переселених українців із Ярославського повіту та їх розселення в областях України (таблиця 2).

Таблиця 2

Кількість виселених українців з території Польщі на Україну (на прикладі Ярославського повіту) (1945 р.) [3]

№	Населений пункт (звідки переселено)	Кількість переселених	Кількість переселених сімей	До якої області переселили
1	2	3	4	5
1	Ярослав (Jaroslaw)	1066	462	Львівська, Волинська, Станіславська, Дрогобицька, Тернопільська, Рівненська
2	Ветлин (Wietlin)	1118	278	Тернопільська
3	Харитони (Charytany)	158	36	Тернопільська
4	Млини (Mluny)	936	240	Львівська, Тернопільська
5	Хотинець (Chotyniec)	769	190	Львівська, Тернопільська
6	Ніновичі (Nienowice)	992	233	Львівська
7	Радимно (Radymno)	625	180	Львівська, Волинська, Тернопільська
8	Святе (Swiete)	939	273	Львівська, Станіславська, Волинська, Тернопільська
9	Муніна (Munina)	9	3	Тернопільська, Станіславська
10	Боратин (Boratyn)	362	86	Станіславська
11	Рокитниця (Rokietnica)	6	1	Дані відсутні
12	Реплин (Rzeplin)	148	31	Тернопільська, Станіславська, Дрогобицька
13	Прухник (Pruchnik)	105	31	Тернопільська, Львівська, Станіславська
14	Йодлівка (Jodlowka)	28	8	Тернопільська
15	Воля Бухівська (Wola Buchowska)	181	39	Станіславська
16	Радава (Radawa)	36	11	Дрогобицька, Станіславська
17	Молодич (Molodycz)	152	41	Станіславська, Тернопільська

Висновки. Таким чином, вивчення типів ностальгійного туризму та причин його виникнення показує, що в межах України за історичний проміжок розвитку Української державності збереглися унікальні пам'ятки різних епох, які із-за різних обставин покинули етнічні землі, з чим пов'язано виникнення різних типів ностальгії і розвиток ностальгійного (сентиментального) туризму. Найбільш поширеними є: родинна ностальгія, військова і політична ностальгія, які включають: пам'ятки військових подій, етнічний туризм, залишки пам'яток української державності, історичні

пам'ятки функціонування держав різних періодів (від Київської Русі до часу незалежності України).

Проаналізовано ряд джерел на дану тематику і вона потребує подальшого дослідження. Дослідження показали, що кількість українців, які були переселені з етнічних земель Ярославського повіту Польщі (1945 р.) становить більше 12 тис. осіб, в тому числі 3 194 сімей. Нами запропоновано класифікацію різних типів ностальгії, які дозволять упорядкувати можливості типів ностальгійних турів та збільшити туристичні потоки, як внутрішніх, так і зовнішніх туристів.

Література:

1. Вішньова А. Політика і туризм: розвиток сентиментального туризму у Центрально-Східній Європі / А. Вішньова. – Вроцлав, 2011. – С. 2–4.
2. Вуйцик О. І. Розвиток сентиментального (ностальгійного) туризму в Україні / О. І. Вуйцик // Географія. Економіка. Екологія. Туризм : регіональні студії : Збірник наук. праць / [За ред. І. В. Смая]. – Ніжин : МІЛАНІК, 2009. – Вип. 3. – С. 40–46.
3. Державний архів Львівської області // ДАЛЮ. - Ф.Р-3229. - Оп. 1.- Спр. 26. – Аркуш 487-494).
4. Закон України «Про туризм» [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 31. – Режим доступу до джерела : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр>.
5. Калакура О. Поляки в етнополітичних процесах на землях України у ХХ столітті / О. Калакура. – Київ, 2007. – 673 с.
6. Кіптенко В. К. Менеджмент туризму: Підручник / В. К. Кіптенко – Київ : Знання, 2010. – 502 с.
7. Кирилюк Л. М. Нові (нетрадиційні) види туризму України – [Електронний ресурс]. – http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/nzvdpu_geogr/2008_17/novi%20vudu%20tyruzmy.pdf.
8. Кифяк В. Ф. Організація туристичної діяльності в Україні / В. Ф. Кифяк. – Чернівці : Книги-XXI, 2003. – 300 с.
9. Лозинський Р. М. Етнічний склад населення Львова (у контексті суспільного розвитку Галичини) / Р. М. Лозинський. – Львів, 2005. – 358 с.
10. Малова Н. А. Туризм и культурное наследие / Н. А. Малова. – Москва, 2009. – С. 225.
11. Пархоменко Т. С. Антропологія туризму: Навчальний посібник. – [Електронний ресурс]. – http://tourlib.net/books_ukr/filotur.htm.
12. Пуцентейло П. Р. Економіка і організація туристично-готельного підприємництва : Навчальний посібник / П. Р. Пуцентейло. – Київ : Центр учбової літератури, 2007. – 344 с.
13. Шандор Ф. Ф. Сучасні різновиди туризму : навчальний посібник / Ф. Ф. Шандор, М. П. Кляп. — Київ : Знання, 2011. — 334 с.
14. Malinowski G. Etnoturistika – turystika etnizna w Polsce [Електронний ресурс]. – <http://artelis.pl/artykuly/9521/etnoturistika-touristika-etnizna-w-polsce>.

References:

1. Vishn'ova A. Polityka i turyzm: rozvytok sentymental'noho turyzmu u Tsentral'no-Skhidniy Yevropi / A. Vishn'ova. – Vrotslav, 2011. – S. 2–4.
2. Vuytsyk O. I. Rozvytok sentymental'noho (nostal'hynoho) turyzmu v Ukrayini / O. I. Vuytsyk // Heohrafiya. Ekonomika. Ekolohiya. Turyzm : rehional'ni studiyi : Zbirnyk nauk. prats' / [Za red. I. V. Smalya]. – Nizhyn : MILANIK, 2009. – Vyp. 3. – S. 40–46.
3. Derzhavnyy arkhiv L'vivs'koyi oblasti // DALO. - F.R-3229. - Op. 1.- Spr. 26. – Arkush 487-494).
4. Zakon Ukrayiny «Pro turyzm» [Elektronnyy resurs] // Vidomosti verkhovnoyi Rady Ukrayiny. – 1995. – # 31. – Rezhym dostupu do dzhherela : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр>.
5. Kalakura O. Polyaky v etnopolitychnykh protsesakh na zemlyakh Ukrayiny u KhKh stolitti / O. Kalakura. – Kyviv, 2007. – 673 s.
6. Kiptenko V. K. Menedzhment turyzmu: Pidruchnyk / V. K. Kiptenko – Kyviv : Znannya, 2010. – 502 s.
7. Kyrylyuk L. M. Novi (netradytsiyini) vydy turyzmu Ukrayiny – [Elektronnyy resurs]. – http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/nzvdpu_geogr/2008_17/novi%20vudu%20tyruzmy.pdf.
8. Kyfyak V. F. Orhanizatsiya turystychnoyi diyal'nosti v Ukrayini / V. F. Kyfyak. – Chernivtsi : Knyhy-KhKhI, 2003. – 300 s.
9. Lozyns'kyu R. M. Etnichnyy sklad naseleण्या L'vova (u konteksti suspil'noho rozvytku Halychyny) / R. M. Lozyns'kyu. – L'viv, 2005. – 358 s.
10. Malova N. A. Turyzm y kul'turnoe nasledye / N. A. Malova. – Moskva, 2009. – S. 225.
11. Parkhomenko T. S. Antropolohiya turyzmu: Navchal'nyy posibnyk. – [Elektronnyy resurs]. – http://tourlib.net/books_ukr/filotur.htm.
12. Putsenteylo P. R. Ekonomika i orhanizatsiya turystychno-hotel'noho pidpryyemnytstva : Navchal'nyy posibnyk / P. R. Putsenteylo. – Kyviv : Tsentr uchbovoyi literatury, 2007. – 344 s.
13. Shandor F. F. Suchasni riznovydy turyzmu : navchal'nyy posibnyk / F. F. Shandor, M. P. Klyap. — Kyviv : Znannya, 2011. — 334 s.
14. Malinowski G. Etnoturistika – turystika etnizna w Polsce [Elektronnyy resurs]. – <http://artelis.pl/artykuly/9521/etnoturistika-touristika-etnizna-w-polsce>.

Анотація:

Віталій Козовий, Іван Волошин. НОСТАЛЬГИЧЕСКИЙ ТУРИЗМ, ЕГО ТОЛКОВАНИЕ ЗНАЧЕНИЯ И ВИДЫ.

В статье рассмотрены причины массовых переселений украинцев с родных этнических земель и способствовали развитию ностальгического туризма. Рассмотрено трактовку определения термина «ностальгический туризм» разными авторами, а также различные типы ностальгии. В статье описаны причины возникновения ностальгического туризма на примере выселение украинцев из Польши в СССР. Ностальгический туризм развивается в странах, в которых происходили массовые миграции в определенный исторический период. Данный вид туризма не новый, однако, четкую формулировку получил на протяжении последних нескольких десятилетий. Часто понятие «ностальгический туризм» ученые употребляют как синоним «этнического туризма», однако цели путешествий у них разные. Участниками такого рода путешествия являются люди, которые находятся в определенной связи и родственными посещениями этнических земель. В статье освещены различные типы ностальгии такие как: Славянская, Киево-Русская, Запорожская казацкая, Гетманская, Первой мировой войны, Сечевых стрельцов, Второй мировой войны, Украинской повстанческой армии (УПА), Украинской государственности (УНР, ЗУНР, независимость Украины), Украинско-антитеррористическая (АТО). Изучение типов ностальгического (сентиментального) туризма и причин его возникновения показывает, что в пределах Украины исторического промежутка развития украинской государственности сохранились уникальные достопримечательности разных народов, из-за различных обстоятельств покинули этнические земли, с чем связано возникновение различных типов ностальгии и развитие ностальгического (сентиментального) туризма. Наиболее распространенными являются: семейная ностальгия, военная и политическая ностальгия: достопримечательности военных событий, туризм переселенцев, структурные типы украинской государственности, исторические сведения об образовании отдельных государств (от Киевской Руси до времен независимости Украины).

Ключевые слова: ностальгический туризм, этнический туризм, сентиментальный туризм, переселения, миграции населения.

Abstract:

Vitalii Kozovyy, Ivan Voloshyn. NOSTALGIC TOURISM IT'S INTERPRETATION AND TYPES.

The article deals with reasons of mass migration of Ukrainians from their native ethnic lands and made an ability to develop nostalgic tourism. The interpretation of nostalgic tourism by various authors is defined, including different types of nostalgia. Also, the article deals with the reasons of such tourism, as for instance, the population exchange between Poland and the Soviet Ukraine, right at the end of World War II. The development of nostalgic tourism is more obvious in countries where mass migrations were in progress during some historical periods. According to some scientists, nostalgic tourism is often used as a synonym of ethnic tourism, but the goals of such traveling are different. This particular kind of tourism isn't new but the right definition it has received over the last few decades. Participants of this kind of trip are people who run with specific, relative affair due to the ethnic places of visiting. Within the article we have mentioned different types of nostalgia such as: Slavic, Kievan Rus, The Zaporozhian Cossacks, Ukrainian Hetmans, World War I, Sich Riflemen, World War II, the Ukrainian Insurgent Army (UPA), Ukrainian state (UPR, ZUNR independent Ukraine), Ukrainian antiterrorist operation (ATO). Studying different types of nostalgic (sentimental) tourism and its causes shows that within Ukrainian territory the historical period of Ukrainian statehood preserved unique monuments of various nations, who have left their ethnic lands for some circumstances and in a way gave a push to develop such kind of tourism as nostalgic (sentimental) tourism. The most common are: family nostalgia, military and political nostalgia, which include monuments of military events, tourism migration, structural types of Ukrainian statehood, historical information on the formation of individual states (from Kievan Rus to the independence of Ukraine).

Key words: nostalgic tourism, ethnic tourism, sensitive tourism, deportation, mass migrations.

Рецензент: проф. Брич В.Я.

Надійшла 20.10.2016р.

УДК 338.48 (091)

Андрій МЕЛЬНИК, Жанетта СОБОВ

ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ОРГАНІЗОВАНОГО ТУРИЗМУ ЗАКАРПАТТЯ (КІНЕЦЬ ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТОЛІТТЯ)

Вивчення особливостей становлення організованого туризму краю дозволяє виділити просторово-часові аспекти формування та удосконалення територіальної структури галузі, виявити потенціал та перспективи її розвитку, сформувані нові напрямки туристичної діяльності.

У даній статті проаналізовано історію становлення туристичної галузі Закарпаття в період: кінець ХІХ - початок ХХ століття. Вивчено основні фактори, які вплинули на розвиток найпопулярніших видів відпочинку та рекреації. Досліджено появу перших туристичних організацій та туристичних маршрутів, готелів, процес удосконалення обслуговування туристів. Акцентовано увагу на тому, що у другій половині ХІХ ст. молодіжні організації, українська інтелігенція пропагували і масово захоплювалися подорожами у сільській місцевості, досліджували свій край, відвідували українські села, вивчали фольклор. Ця тенденція була характерною для